

В. І. КОПИТКО

доктор економічних наук,
професор,

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені
академіка В. Лазаряна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Копитко, В. І. Проблеми розвитку інновацій на регіональному рівні в Україні [Текст] / В. І. Копитко // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 67-72. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Розглядаються основні напрями інноваційного розвитку економіки регіонів, що сприяє активізації інноваційної діяльності економічних агентів, ініціює оновлення технологій, дозволяє вирішувати соціально-економічні проблеми. Пропонується розробити концепцію управління формуванням регіональної інноваційної системи, що базується на системі теоретико-методологічних положень сучасних концепцій соціально-економічного розвитку: технологічної системи індустріальних кластерів, інноваційних структур, і охоплює цілі, завдання, функції, фактори, елементи і модель цієї регіональної інноваційної системи. Ця концепція виступатиме як теоретичне обґрунтування управління формуванням інновацій у регіоні, відобразить напрямки практичного її застосування, дозволить забезпечити міжгалузевий перелив капіталу, передбачити концепцію інноваційної трансформації науки і освіти в регіоні та формування інноваційного середовища на основі розвитку людського капіталу.

Ключові слова: економіка регіону; інновації; інноваційна діяльність; перелив капіталу; управління інноваційним розвитком; соціально-економічний розвиток.

V. I. KOPUTKO

Doctor of Sciences (Economics),
Professor,

Dnipropetrovsk National University of Railway Transport
named after academician V. Lazaryan

**PROBLEMS OF INNOVATIONS DEVELOPMENT
AT THE REGIONAL LEVEL IN UKRAINE**

Abstract

The main directions of innovative development of regional economy, that contribute to enhance innovation activity of economic agents, initiate updating technology and can solve social and economic problems. It is proposed to develop the concept of management of forming regional innovation system which is based on a system of theoretical and methodological provisions of modern concepts of social and economic development, technological systems, industrial clusters, innovative structures and includes goals, objectives, functions, factors, elements and model of regional innovation systems. This concept will serve as a theoretical basis for the management of

© В. І. Копитко, 2016

innovation formation in the region. It will reflect the practical areas of application in the region, ensure cross-sectoral flow of capital, apply the concept of innovative transformation of science and education in the region and create innovative environments through the development of human capital.

Keywords: *economy of the region; innovation; innovation activity; flow of capital; innovative development management; social and economic development.*

JEL classification: O31, O32

Вступ

Перехід до інноваційного розвитку економіки всіх рівнів – від суб'єктів економічної діяльності, регіонів та до національної економіки – забезпечує сталий розвиток держави. Сучасний стан світової економіки характеризується динамічністю, високим рівнем конкуренції та технологічності. У цих умовах особливого значення набувають гнучкість, адаптивність і креативність суб'єктів регіональної економіки, спрямованих на розробку і впровадження інновацій. Україна визначила інноваційний напрям розвитку, тому метою державної політики є перехід на основі обраних пріоритетів, розгортання ключових елементів національної інноваційної системи.

Стратегію інноваційного розвитку держави та регіонів розглядали українські економісти О. Алімов, Б. Буркинський, Н. Вавіліна, З. Варналій, А. Гуржій, Ю. Каракай, Т. Куранта, В. Нежиборець, З. Петренко, І. Сторонянська та ін. Однак питання інноваційного розвитку економіки, умови, фактори і механізми формування і розвитку є недостатньо дослідженими на регіональному рівні.

Мета статті

Мета статті – визначити пріоритети інноваційного розвитку економіки регіону на базі кластерного підходу, обґрунтувати необхідність інтеграційних процесів у регіоні з метою забезпечення сталого розвитку економіки на основі використання інтелектуального потенціалу та виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження

Важливою складовою національної інноваційної системи є регіональна, яка формує і забезпечує умови для створення та впровадження інновацій у діяльність господарюючих суб'єктів. Інфраструктурні елементи цієї системи значно розширюють можливості підприємств і організацій і цим сприяють вирішенню багатьох проблем регіону та країни загалом. Формування і розвиток регіональної інноваційної системи активізує інноваційну діяльність економічних агентів, ініціює оновлення технологій, дозволяє вирішувати соціально-економічні проблеми.

Розглядаючи проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні ще у 2009 році [4], автор зазначає, що тенденція інноваційної діяльності останніх років засвідчує необхідність державної підтримки фінансової політики у виробничій сфері та спрямування її у рідше стратегічних структурних пріоритетів на формування сучасних чинників конкурентоспроможності національної економіки, а рівень використання інновацій вкрай незадовільний. Україна має низький рівень конкурентоспроможності машинно-технічної та іншої наукомісткої продукції (технічний рівень тільки 1,8 % створених зразків перевищує світовий); незначні розміри експортного потенціалу (експорт продукції, що припадає на душу населення в Україні, становить 0,2-0,3 тис. дол. США, у той час як у розвинених країнах – 2,0-5,6 тис. дол.). Оптимальним варіантом розвитку інноваційної складової в економіці країни буде

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2016 рік. Том 1. № 2.

створення мережі технопарків. Вона повинна базуватися на ефективному використанні інтелектуального та промислового потенціалу регіонів.

Спираючись на вітчизняне законодавство, фахівці [5, с. 26] вважають, що формування регіональної інноваційної політики має відштовхуватись від таких основних принципів: формування системного підходу регіону до інноваційної політики, створення регіональної інноваційної інфраструктури, яка враховує специфіку територій, узгодження пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального та загальнодержавного рівнів та концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках з чітким визначенням джерел фінансування.

У 2014 р. кількість підприємств та організацій України, які займалися створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій, становила 1757 [1], з яких понад дві третини – промислові підприємства. Однак з них – 106 підприємств, які створили передові технології, що становить лише – 6,03 %. За регіонами найбільша кількість передових технологій використовувалась у м. Києві (39,7 %), Харківській (14,7 %) і Дніпропетровській (9,5 %) областях. Спостерігається в Україні доволі тривожна ситуація [2]: значно скорочується частка інноваційної продукції в галузях, які зазвичай вважалися дуже активними в плані НДР, перш за все у виробництві машин і обладнання та у хімічній промисловості. Водночас у виробництві інноваційної продукції в Україні почала переважати частка менш науковомістких галузей, таких, як виробництво коксу та нафтопереробка.

Отже, слід розглядати регіон як відносно самостійну, територіальну соціально-економічну систему, яка має природні ресурси у поєднанні з економічним потенціалом і людським капіталом, має змогу певною мірою інтегруватися з іншими регіонами в межах держави та транскордонного співробітництва з метою забезпечення стійкості єдиного економічного простору, підвищення ефективності його розвитку, якості життя населення і здатна до саморозвитку на основі впровадження інновацій. Тому слід розробити науково обґрунтовані положення про регіональні особливості впровадження цих інновацій, тобто виділити регіони, де формуються і розвиваються регіональні інноваційні системи, і визначити критерії віднесення регіону до певного типу за обсягами виробництва інноваційної продукції.

Істотним фактором дієвості стратегії інноваційного розвитку регіонів є визначення пріоритетних завдань, до яких можна віднести наступні [6, с. 99]:

- ефективність інноваційної діяльності та висока інноваційна активність за певним стратегічним пріоритетом. В умовах нестачі інвестицій у інноваційну діяльність регіональна влада має підтримувати ті види економічної діяльності, котрі пропонують нововведення, створюють умови для їх розробки та комерціалізації;
- орієнтація на використання власних ресурсів, тобто розвиток тих видів економічної діяльності, які створюють інноваційний продукт, продукцію та послуги, використовуючи власні інтелектуальні ресурси регіону;
- підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. У стратегії пріоритетами можуть бути види економічної діяльності, що мають державну підтримку, і на реалізацію яких має вплив регіональна влада;
- комплексність вирішення проблем регіону на інноваційній основі. Це стосується насамперед позитивних структурно-інноваційних зрушень у реальному секторі економіки регіону, створення інноваційної інфраструктури, розвитку ринку науково-технічних розробок;
- розвиток регіональної інноваційної системи та її підсистем досягнення консенсусу між виконавцями завдань стратегії;

- прогнозування економічних та соціальних результатів від реалізації запланованих заходів;
- інформування громадськості про плани, заходи та стратегію інноваційного розвитку регіону та її виконання.

Щоб протидіяти цій несприятливій динаміці, необхідно інтенсифікувати політичні та економічні зусилля з метою диверсифікації галузей регіону, які демонструють високу інноваційну складову і мають більш довготривалу перспективу розвитку екологічно чистіших технологій для економічного зростання. З міжнародної точки зору, очевидно, що Україна ще не виділяє на інноваційну діяльність таку ж велику частку національного доходу, як високорозвинені країни. Так питома вага витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у ВВП України (за даними Євростату за 2014 рік) становило 0,99 %. У 2015 р. (рис.1) ситуація не поліпшилась, загальний обсяг витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт (ННТР) власними силами організацій становив 12224,9 млн грн, з якого 44,8 % – витрати на оплату праці, 28,4 % – матеріальні витрати, 2,8 % – капітальні витрати та 24,0 % – інші витрати. Частка фінансування витрат на виконання ННТР за рахунок державного бюджету становила 34,5 % (у 2010 р. – 41,2 %) [7].

Серед держав – членів ЄС, найвища наукоємність ВВП була у Фінляндії (3,31 %), Швеції (3,30 %) і Данії (3,06 %); менше 1 % – у 10 держав – членів, які приєдналися до ЄС 28 з 2004р. і пізніше, та у Греції, хоча слід зазначити, що в Словенії рівень наукоємності ВВП був значно вищий середнього у ЄС 28 (2,59 %). Крім того, у Чехії, Естонії та Угорщині наукоємність ВВП також була вище 1,0 % (відповідно 1,91 %, 1,74 % і 1,41 %) [3, с. 152]. Це чітко показує, що Україні потрібно значно збільшити обсяг витрат на НДР, якщо вона хоче забезпечити спроможність щодо внутрішнього інноваційного зростання у майбутньому.

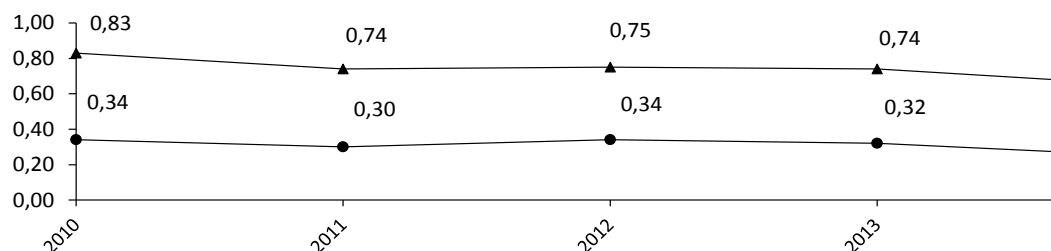

Рис. 1. Частка витрат на виконання ННТР в Україні у ВВП, %

Для забезпечення підтримки інноваційних процесів необхідне створення відповідної інфраструктури, яка здійснювала б наукову, фінансову, інформаційну, консалтингову, маркетингову та інші види підтримки інноваційних проектів. Інноваційна інфраструктура визначається в роботі як система взаємопов'язаних і взаємодоповнювальних організацій різної спрямованості і різних організаційно-правових форм, яка регламентує порядок їх взаємодії, що забезпечує реалізацію інноваційного процесу, починаючи з технологічного освоєння наукової розробки. Інноваційна інфраструктура є одним з основних елементів регіональної інноваційної системи. Доцільно визначити роль університетів щодо підготовки кадрів у навчальних закладах регіону на основі структури валового регіонального продукту, а також з

організації підготовки кадрів для інноваційної економіки, за новими напрямками розвитку економіки регіону.

Необхідно визначити пріоритети інноваційного розвитку економіки регіону на основі кластерного підходу, що має більш широкі можливості для соціально-економічного розвитку території. Формування і розвиток кластерів повинні передбачати систему регіональних інноваційних проектів і програм, напрямів інтеграції підприємств у регіоні, що дозволяє забезпечити міжгалузевий перелив капіталу і утворити навколо ключових компаній умови для економічного зростання, використання транзитного потенціалу регіонів, розвиток транспорту, послуг, логістики та ін.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Враховуючи регіональні особливості розвитку, доцільно визначити пріоритети інноваційного розвитку економіки регіону на основі кластерного підходу, що становлять можливості для соціально-економічного розвитку. Слід розробити концепцію управління формуванням регіональної інноваційної системи, що базується на системі теоретико-методологічних положень сучасних концепцій соціально-економічного розвитку: технологічної системи, індустріальних кластерів, інноваційних структур і містить цілі, завдання, функції, фактори, елементи і модель цієї регіональної інноваційної системи. Ця концепція виступатиме як теоретичне обґрунтування управління формуванням інновацій у регіоні, відображатиме напрямки практичного її застосування, дозволить забезпечити міжгалузевий перелив капіталу, застосувати концепцію інноваційної трансформації науки і освіти та формування інноваційного середовища на основі розвитку людського капіталу.

Список літератури

1. Створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах України у 2014 році. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Оцінка інноваційного потенціалу України (Проект «Розбудова спроможності для низьковуглецевого зростання в Україні»). – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/attachments/contentattachments/2564/UKR_DIWECON_TP1_Innovation.pdf.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 р. : статистичний збірник) / Державна служба статистики України. –К.: 2015, 254 с.
4. Нежиборець, В. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні / В. Нежиборець. – Режим доступу: <http://ndiiv.org.ua>.
5. Інноваційна діяльність в Україні: монографія / А. М. Гуржій, Ю. В. Каракай, З. О. Петренко, Н. І. Вавіліна, Т. К. Куранда. – К.: УкрІНЕІ, 2007. – 144 с.
6. Буркинський, Б. В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіонів / Б. В. Буркинський, Є. В. Лазарева. – Одеса: ІПРЕЕД НАН Укр., 2007. – 140 с.
7. Виконання наукових та науково-технічних робіт у 2015 році / Державна служба статистики України (Експрес-випуск), 20.04.2016 № 106/0/05.Звн-16. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
8. Варналій, З. С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Д. С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2. – С. 49-54. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2014_2_9.

-
9. Сторонянська, І. Процеси конвергенції/дивергенції соціально-економічного розвитку регіонів України: підходи до оцінки / І. Сторонянська // Регіональна економіка. – 2008. – №2. – С. 73-84.

References

1. *Stvorenniya ta vykorystannya peredovykh tekhnolohiy ta ob'yektiv prava intelektual'noyi vlasnosti na pidpryyemstvakh Ukrainy u 2014 rotsi.* (2014). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. *Otsinka innovatsiyoho potentsialu Ukrainy (Proekt «Rozbudova spromozhnosti dlya nyz'kovuhletsevoho zrostannya v Ukraini»).* (n.d.). Retrieved from: http://www.minregion.gov.ua/attachments/contentattachments/2564/UKR_DIWECON TP1_Innovation.pdf.
3. *Naukova ta innovatsiyna diyal'nist' v Ukraini u 2014 r.* (2015). Kyiv.
4. Nezhyborets', V. (n.d.). *Problemy rozvytku innovatsiyanoi diyal'nosti v Ukraini.* Retrieved from: <http://ndiiv.org.ua>.
5. Hurzhiy, A. M., Karakay, Yu. V., Petrenko, Z. O., Vavilina, N. I., Kuranda, T. K. (2007). *Innovatsiyna diyal'nist' v Ukraini.* Kyiv: UkrINEI.
6. Burkyns'kyy, B. V. & Lazaryeva, Ye. V. (2007). *Innovatsiyna stratehiya u sotsial'no-ekonomichnomu rozvytku rehioniv.* Odessa: IPREED NAN Ukr.
7. *Vykonannya naukovykh ta naukovo-tekhnichnykh robit u 2015 rotsi.* (2016). Retrieved from: www.ukrstat.gov.ua.
8. Varnaliy, Z. S., Vasyl'tsiv, T. H. & Pokryshka, D. S. (2014). *Priorytety vdoskonalennya derzhavnoyi polityky rozvytku maloho pidpryyemnytstva v Ukraini. Stratehichni priorytety, 2,* 49-54. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2014_2_9.
9. Storonians'ka, I. (2008). *Protsesy konverhentsiyi/dyverhentsiyi sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy: pidkhody do otsinky. Rehional'na ekonomika, 2,* 73-84.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2016 р.